

TFY4115 Fysikk (MTELSYS/MTTK/MTNANO)
Eksamen TFY4115 10. aug. 2012.
Løsningsforslag

Oppgave 1. Flervalgsoppgaver

Oppgave:	a	b	c	d	e	f	g	h
Rett svar:	E	C	A	C	B	D	B	A

Detaljer om spørsmålene:

a. E. Normalkraft normalt opp fra underlaget, friksjonskraft på langs oppover underlaget, tyngdekrafta rett nedover.

b. C. En massiv sylinder har $I = \frac{1}{2}mR^2$. Kin.energi er $\frac{1}{2}mv^2 + \frac{1}{2}I\omega^2 = \frac{1}{2}mv^2 + \frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2}mR^2(v/R)^2 = \frac{3}{4}mv^2$.

c. A. Landingen på karusellen er et uelastisk støt, så (mekanisk) energi E for systemet kan ikke være bevart. Akslingen som står fast i bakken, virker på systemet med en kraft når studenten lander. Dermed kan heller ikke systemets bevegelsesmengde p være bevart. Men denne kraften fra akslingen representerer ikke noe kraftmoment mhp. en akse gjennom karusellens sentrum, slik at spinnet L er bevart.

d. C. Når kulene henger sammen er dette et fullstendig uelastisk støt, og det vil tapes energi. Under en kollisjon uten ytre krefter er alltid p og L bevart (her er sammenhengen $L = \ell p$ for hver av kulene, der ℓ er snorlengden).

e. B. Fart til venstre kule før støt fra energibevarelse $mgh = \frac{1}{2}mv_1^2 \Rightarrow v_1^2 = 2gh$. Med v' = fellesfarten etter støtet gir bevaring av bevegelsesmengden: $mv_1 = 2mv'$. Energibevaring etter støtet gir: $2mgH = \frac{1}{2}(2m)v'^2$, som gir $H = \frac{1}{2} \frac{v'^2}{g} = \frac{1}{2} \frac{v_1^2}{4g} = \frac{1}{2} \frac{2gh}{4g} = \frac{h}{4}$.

f. D. I metta damp er trykket kun avhengig av temperaturen. Om f.eks. volumet øker vil mer væske fordampe og opprettholde trykket.

g. B. Ved adiabatisk ekspansjon faller temperaturen fordi $\Delta U = W < 0$. Areal under pV -kurve og dermed arbeidet er mindre enn for isoterm, uansett temperatur og V_2/V_1 .

OBS: Det burde vært presisert at starttilstanden er lik i begge tilfeller. Dersom det er slutttilstanden som er lik vil C være rett svar. Oppgaven derfor trukket ut av bedømmelsen (ingen hadde rett svar).

h. A. Ekvipartisjonsprinsippet sier at energien fordeles med $\frac{1}{2}k_B T$ per frihetsgrad per molekyl, uansett masse. Per atom blir det derfor like mye (indre) energi U for de to enatomige gassene siden begge har tre frihetsgrader.

Oppgave 2.

a. I tillegg til kreftene tegnet på figuren i oppgaven virker tyngdekrafta Mg rett nedover midt på stanga. Likevekt i x - og y -retning gir

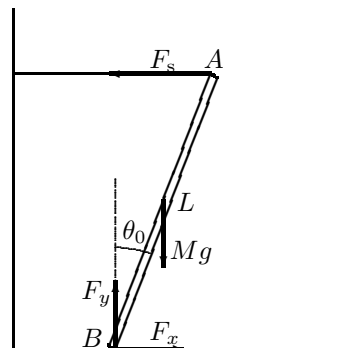
$$F_y = Mg \quad \text{og} \quad F_x = F_s$$

Videre har vi rotasjonslikevekt om punktet B:

$$Mg \cdot \frac{L}{2} \cdot \sin \theta_0 = F_s \cdot L \cos \theta_0 \quad \Rightarrow \quad F_s = Mg \cdot \frac{1}{2} \cdot \tan \theta_0.$$

Da har vi bestemt F_s , og ergo blir

$$\underline{F_x = F_s = Mg \cdot \frac{1}{2} \cdot \tan \theta_0} \quad \text{og} \quad \underline{F_y = Mg}.$$

b. Vi bruker Steiners sats (parallellakse-teoremet) til å finne I om endepunktet, som er i avstand $\frac{L}{2}$ fra tyngdepunktet:

$$I = I_{\text{cm}} + M \left(\frac{L}{2} \right)^2 = \frac{1}{12}ML^2 + M \left(\frac{L}{2} \right)^2 = \underline{\underline{\frac{1}{3}ML^2}}.$$

Kan også integrere, med $dm = d\ell \cdot M/L$:

$$I = \int_0^L \ell^2 d\ell \cdot M/L = \frac{M}{L} \cdot \left[\frac{1}{3} \ell^3 \right]_0^L = \underline{\underline{\frac{1}{3}ML^2}}.$$

c. Bevegelsen kan sees på som rein rotasjon om B, slik at kin. energi er kun rotasjonsenergi $\frac{1}{2}I\omega^2 = \frac{1}{6}ML^2\omega^2$. Energi ved θ_0 lik energi ved vilkårlig θ :

$$0 + Mg \frac{L}{2} \cos \theta_0 = \frac{1}{6}ML^2\omega^2 + Mg \frac{L}{2} \cos \theta \quad \Rightarrow \quad \omega = \sqrt{\frac{3g}{L}(\cos \theta_0 - \cos \theta)}$$

Oppgave 3.

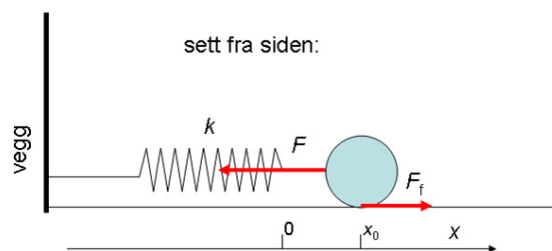
a. Fjærkrafta $F = -kx$ er positiv mot høyre (negativ for positiv x). Fjærkrafta gir en akselerasjon $a = \ddot{x}$. Newton 2 på akslingen med kuler (masse $2 \cdot M/2 = M$):

$$\sum F = M\ddot{x} = -kx, \quad \Rightarrow \quad \ddot{x} + \frac{k}{M}x = 0,$$

som vi gjenkjenner som en harmonisk oscillasjon med $\omega_0 = \sqrt{\frac{k}{M}}$ og svingetid

$$T_0 = \frac{2\pi}{\omega_0} = 2\pi\sqrt{\frac{M}{k}} = 2\pi\sqrt{\frac{1,00 \text{ kg}}{200 \text{ kg/s}^2}} = \underline{0,44 \text{ s.}}$$

b. Fjærkrafta virker mot venstre og for at kula skal roterasjonsakselerere fra å være i ro til å rotere mot klokka, må friksjonskrafta F_f ha retning mot høyre. F_f virker i kontaktpunktet mot underlaget. F må være større enn F_f for at kula skal få translasjonsakselerasjon mot venstre.

c. Med rotasjonsakselerasjon α og translasjonsakselerasjon a er betingelsen $a = \alpha R$ for rein rulling oppfylt. F_f er stor nok til at grensa $F_{f,\max} = \mu_s Mg$ ikke er nådd. Newton 2 for rotasjon:

$$\tau = F_f R = I\alpha = I \frac{a}{R},$$

der treghetsmomentet for de to kulene er $I = 2 \cdot \frac{2}{5} \frac{M}{2} R^2 = \frac{2}{5} MR^2$. Dette gir

$$F_f R = \frac{2}{5} MR^2 \frac{a}{R} \quad \Rightarrow \quad \underline{F_f = \frac{2}{5} Ma}.$$

d. Akselerasjonen har retning mot venstre, men vi regner a uten fortegn (positiv) i følgende regning. Med fjærkraft $F = -kx_0$ (mot venstre) og $F_f = +\frac{2}{5} Ma$ (mot høyre) i ytterpunktet, gir N2

$$\sum F = F + F_f = -kx_0 + \frac{2}{5} Ma = -Ma \quad \Rightarrow \quad a = \frac{5}{7} \cdot \frac{kx_0}{M} = \frac{5}{7} \cdot \frac{200 \text{ N/m} \cdot 0,100 \text{ m}}{1,00 \text{ kg}} = \underline{14,3 \text{ m/s}^2}.$$

e. Skal rotasjonsakselerasjonen følge med lineær akselerasjon må (fra uttrykk i c.):

$$F_f = \frac{2}{5} Ma = \frac{2}{5} \cdot 1,00 \text{ kg} \cdot 14,3 \text{ m/s}^2 = 5,72 \text{ N}$$

Og med grensetilfellet $F_f = F_{f,\max} = \mu_s Mg$ får vi

$$\mu_s Mg = \frac{2}{5} Ma \quad \Rightarrow \quad \mu_s = \frac{a}{g} \frac{2}{5} = \frac{14,3}{9,81} \cdot \frac{2}{5} = \underline{0,58}.$$

Kontroll: I høyre ytterstilling er fjærkraft $= kx_0 = 200 \text{ N/m} \cdot 0,10 \text{ m} = 20 \text{ N}$ mot venstre mens friksjonskraft (funnet over) $F_f = 5,72 \text{ N}$ mot høyre. Dette gir lineær akselerasjon $|a| = \frac{\sum F}{M} = \frac{kx_0 - F_f}{M} = \frac{14,3 \text{ N}}{1,00 \text{ kg}} = 14,3 \text{ m/s}^2$, som stemmer.

Oppgave 4.

a. Antall mol fra ideell gasslov:

$$n_A = n_B \equiv n = \frac{p_{A,0} V_{A,0}}{RT_{A,0}} = \frac{101300 \text{ N/m}^2 \cdot 5,0 \cdot 10^{-2} \text{ m}^3}{8,314 \text{ J/(K mol)} \cdot 273 \text{ K}} = 2,232 \text{ mol} = \underline{\underline{2,23 \text{ mol}}}$$

b. Bestemmer sluttvolumet i B fra adiabatlikningen. For enatomig gass er $\gamma = \frac{C_p}{C_V} = \frac{5/2}{3/2} = \frac{5}{3}$ (OBS: ble oppgitt under eksamen).

$$p_B V_B^\gamma = p_{B,0} V_{B,0}^\gamma \Rightarrow V_B = V_{B,0} \cdot \left(\frac{p_{B,0}}{p_B} \right)^{\frac{1}{\gamma}} = V_{B,0} \cdot \left(\frac{1}{3} \right)^{\frac{3}{5}} = V_{B,0} \cdot 0,5173 = 2,586 \cdot 10^{-2} \text{ m}^3 = \underline{\underline{2,59 \cdot 10^{-2} \text{ m}^3}}$$

$$V_A = (V_{A,0} + V_{B,0}) - V_B = 2 \cdot 5,0 \cdot 10^{-2} \text{ m}^3 - 2,586 \cdot 10^{-2} \text{ m}^3 = 7,414 \cdot 10^{-2} \text{ m}^3 = \underline{\underline{7,41 \cdot 10^{-2} \text{ m}^3}}$$

c. Temperaturene bestemmes enklest fra ideell gasslov:

$$T_A = \frac{p_A V_A}{nR} = \frac{3 \cdot 101300 \text{ N/m}^2 \cdot 7,414 \cdot 10^{-2} \text{ m}^3}{2,232 \text{ mol} \cdot 8,314 \text{ J/(K mol)}} = \underline{\underline{1214 \text{ K}}}.$$

$$T_B = \frac{p_B V_B}{n_B R} = \frac{3 \cdot 101300 \text{ N/m}^2 \cdot 2,586 \cdot 10^{-2} \text{ m}^3}{2,232 \text{ mol} \cdot 8,314 \text{ J/(K mol)}} = 423,5 \text{ K} = \underline{\underline{424 \text{ K}}}.$$

d. Betrakt totalsystemet A+B, dette gjør intet ytre arbeid da totalvolumet er konstant. Ved bruk av 1.lov på totalsystemet får vi da:

$$dQ = dU_{\text{tot}} + dW_{\text{tot}} = dU_A + dU_B + 0$$

For monoatomær ideell gass er $C_V = \frac{1}{n} \left(\frac{\partial U}{\partial T} \right)_V = \frac{3}{2} R$ slik at $dU = nC_V dT$. Dermed er

$$Q = C_{V,A}(T_A - T_{A,0}) + C_{V,B}(T_B - T_{B,0}) = \frac{3}{2} nR(T_A - T_{A,0}) + \frac{3}{2} nR(T_B - T_{B,0})$$

Med $n = 2,232 \text{ mol}$, $R = 8,312 \text{ J/(K mol)}$, $T_B = 423,5 \text{ K}$, $T_A = 1214 \text{ K}$, $T_{A,0} = T_{B,0} = 273 \text{ K}$, får vi

$$Q = 26,19 \text{ kJ} + 4,19 \text{ kJ} = 30,38 \text{ kJ} = \underline{\underline{30,4 \text{ kJ}}}.$$

Kunne også betraktet system A: $Q = Q_A = \Delta U_A + W_A$. Men W_A er litt ekkelt å beregne men finnes enklest fra: $W_A = -W_B = \Delta U_B$ (fordi adiabatisk prosess i B), og vi ender opp med samme likningen som over.

e. Prosessen i B er reversibel og adiabatisk, da er

$$\underline{\underline{\Delta S_B = 0.}}$$

For A er det enkleste (og fullt tillatt) å bruke følgende formel for ideell gass fra formelark:

$$\Delta S_{12} = nC_V \ln \frac{T_2}{T_1} + nR \ln \frac{V_2}{V_1} \quad \text{her:} \quad \Delta S_A = nC_V \ln \frac{T_A}{T_{A,0}} + nR \ln \frac{V_A}{V_{A,0}}$$

Tallverdier:

$$\Delta S_A = 2,23 \text{ mol} \cdot \frac{3}{2} \cdot 8,314 \text{ J/(K mol)} \cdot \ln \frac{1214}{273} + 2,23 \text{ mol} \cdot 8,314 \text{ J/(K mol)} \cdot \ln \frac{7,414}{5,0} = \underline{\underline{48,8 \text{ J/K}}}$$

Kan evt. også beregne ΔS_B :

$$\Delta S_B = nC_V \ln \frac{T_B}{T_{B,0}} + nR \ln \frac{V_B}{V_{B,0}} = 2,23 \text{ mol} \cdot \frac{3}{2} \cdot 8,314 \text{ J/(K mol)} \cdot \ln \frac{423}{273} + 2,23 \text{ mol} \cdot 8,314 \text{ J/(K mol)} \cdot \ln \frac{2,586}{5,0} = \underline{\underline{0,0 \text{ J/K}}}$$

Alternativ utregning fra at entropien S er en tilstandsfunksjon og bruk av en alternativ isobar + isokor prosess for gass A. Vi lar 0=starttilstand ($p_{A,0}, V_{A,0}$), 2=tilstand med $(p, V) = (p_{A,0}, V_A)$ og 1=slutttilstand (p_A, V_A), der 0-2 er en isobar prosess og 2-1 er en isokor prosess. Temperaturen i mellomtilstanden er

$$T_2 = \frac{p_{A,0} V_A}{nR} = p_{A,0} V_A \cdot \frac{T_{A,0}}{p_{A,0} V_{A,0}} = T_{A,0} \cdot \frac{V_A}{V_{A,0}}$$

Da er

$$\Delta S_A = \int_0^2 \frac{dQ_{\text{rev}}}{T} + \int_2^1 \frac{dQ_{\text{rev}}}{T} = \int_0^2 \frac{C_p dT}{T} + \int_2^1 \frac{C_V dT}{T} = C_p \ln \frac{T_2}{T_{A,0}} + C_V \ln \frac{T_A}{T_2}$$

Nå er $C_p = C_V + nR$:

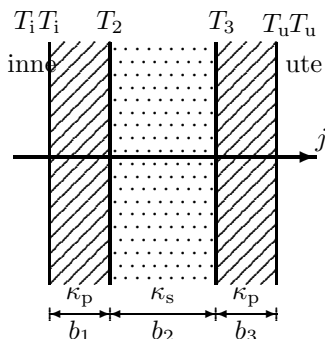
$$\Delta S_A = nR \ln \frac{T_2}{T_{A,0}} + C_V \ln \left(\frac{T_2}{T_{A,0}} \cdot \frac{T_A}{T_2} \right) = nR \ln \frac{V_A}{V_{A,0}} + C_V \ln \frac{T_A}{T_{A,0}}, \quad \text{som over.}$$

Oppgave 5.

a. Varmetransport i materialer følger Fouriers varmeledningslikning: $j = -\kappa dT/dx$. For det tilfellet at en har stasjonær varmeledning gjennom en plate med tykkelse b gir dette (når varmestrømtettheten regnes positiv og ΔT er temperaturforskjellen mellom platens to sider)

$$j = \frac{\kappa}{b} \Delta T.$$

Denne likningen er helt analog med Ohms lov for likestrøm, med ΔT i rollen som elektrisk spenning, j som elektrisk strøm, og b/κ i rollen som elektrisk motstand. En lagdelt vegg er helt analog en seriekopling av elektriske motstander.

Å se bort fra varmeovergangseffekt betyr at paneloverflate inne og ute har samme temperatur som henholdsvis lufta ute og inne, Varmestrømtettheten over hvert enkelt lag kan uttrykkes

$$j = \kappa_p/b_1 \cdot (T_i - T_2) \quad (1)$$

$$j = \kappa_s/b_2 \cdot (T_2 - T_3) \quad (2)$$

$$j = \kappa_p/b_3 \cdot (T_3 - T_u) \quad (3)$$

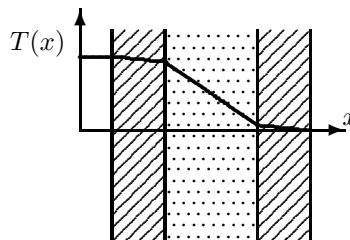
Alle disse varmestrømmer j må være like, ellers ville interne temperaturer endres over tid. Divisjon v hver likning med koeffisienten foran ΔT på høyre side av likningen og deretter sum av alle likninger gir følgende uttrykk, og deretter innsetting av tallverdier:

$$j = \frac{T_i - T_u}{b_1/\kappa_p + b_2/\kappa_s + b_3/\kappa_p} \quad (4)$$

$$= \frac{22 - 5}{0,02/0,14 + 0,10/0,047 + 0,025/0,14} \frac{\text{W}}{\text{m}^2} \quad (5)$$

$$= \frac{17}{0,142 + 0,179 + 2,128} \frac{\text{W}}{\text{m}^2} = \frac{17}{2,449} \frac{\text{W}}{\text{m}^2} = \underline{6,94 \frac{\text{W}}{\text{m}^2}}. \quad (6)$$

b. Temperaturen faller lite gjennom panelveggen med høy varmeledningsevne (dårlig isolasjon) og mye gjennom steinullaget med lav varmeledningsevne. Figur til høyre.

c. Temperaturen T_2 på yttersida av innerpanelet finner vi fra (1). Skriver temperaturene i $^{\circ}\text{C}$:

$$T_2 = T_i - j \cdot b_1/\kappa_p = (22,0 - 6,94 \cdot 0,142)^{\circ}\text{C} = (22,00 - 0,985)^{\circ}\text{C} = \underline{21,0^{\circ}\text{C}} \quad (294 \text{ K}).$$